

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління
та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ТОРОНІ ДАР'Я ВОЛОДИМИРІВНА
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК: 35.07
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**ПОЛІТИКА УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ ДЛЯ СТІЙКОГО
РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД**
(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»
(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Д. В. ТОРОНІ
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи:
СИМОНЕНКО Леся Іванівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

кандидат економічних наук, доцент
(науковий ступінь, вчене звання)

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління за результатами попереднього захисту: ТОРОНІ Дар'ю Володимирівну допущено до захисту.

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № _____ від «_____» грудня 2023 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор

(науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис)

Валентина ЯКОБЧУК

(власне ім'я та прізвище)

«_____» _____ 2023 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої ТОРОНІ Дар'я Володимирівна захистила
(прізвище ,ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____ (науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис)

Настасія ПУГАЧОВА

(власне ім'я та прізвище)

АНОТАЦІЯ

ТОРОНІ Д. В. Політика управління ресурсами для стійкого розвитку територіальних громад. – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 281 – «Публічне управління та адміністрування». – Поліський національний університет, Житомир, 2023.

Досліджено теоретичні основи політики управління ресурсами для стійкого розвитку територіальних громад, а також нормативно-інституційне забезпечення політики управління ресурсами територіальних громад. Проаналізовано сучасний стан управління ресурсами для стійкого розвитку територіальних громад. Оцінено практику управління ресурсами для стійкого розвитку територіальних громад (на прикладі Коростишівського району Житомирської області). Проаналізовано стан політики управління фінансовими ресурсами для стійкого розвитку територіальних громад. Розроблено та обґрунтовано напрями вдосконалення політики управління ресурсами для стійкого розвитку територіальних громад. Проаналізовано передовий досвід політики управління ресурсами для стійкого розвитку територіальних громад з урахуванням світових практик та тенденцій.

Ключові слова: публічне управління, територіальні громади, безпекові загрози, державна політика, розвиток громад, економічний розвиток, стійкий розвиток, ресурси громади, фінансові ресурси.

SUMMARY

TORONI D. Resource management policy for sustainable development of territorial communities. - Manuscript. Qualification work for obtaining the Master's degree in specialty 281 – «Public management and administration». – Polissia National University, Zhytomyr, 2023.

The theoretical foundations of the resource management policy for the sustainable development of territorial communities, as well as the regulatory and institutional support of the resource management policy of territorial communities, have been studied. The current state of resource management for the sustainable development of territorial communities is analyzed. The practice of resource management for the sustainable development of territorial communities was assessed (on the example of the Korostysh district of the Zhytomyr region). The state of the financial resources management policy for the sustainable development of territorial communities is analyzed. The directions for improving the resource management policy for the sustainable development of territorial communities have been developed and substantiated. The best experience of resource management policy for the sustainable development of territorial communities is analyzed, taking into account global practices and trends.

Key words: public administration, territorial communities, security threats, state policy, community development, economic development, sustainable development, community resources, financial resources.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	8
1.1. Поняття та сутність управління ресурсами територіальних громад.....	8
1.2. Принципи та підходи до управління ресурсами для стійкого розвитку територіальних громад.....	10
1.3. Нормативно-інституційне забезпечення політики управління ресурсами територіальних громаді	14
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ ДЛЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	20
2.1. Практика управління ресурсами для стійкого розвитку територіальних громад (на прикладі Коростишівського району Житомирської області).....	20
2.2. Оцінка стану політики управління фінансовими ресурсами для стійкого розвитку територіальних громад	24
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ ДЛЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	35
3.1. Врахування ресурсного потенціалу в стратегічному плануванні розвитку територіальних громад.....	35
3.2. Шляхи покращення управління ресурсами для стійкого розвитку територіальних громад.....	38
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	46
ДОДАТКИ	49

ВСТУП

Актуальність теми. Стале управління ресурсами є одним з ключових факторів забезпечення сталого розвитку територіальних громад. В умовах дефіциту ресурсів, посилення глобальних викликів, таких як зміна клімату, зростаюча нерівність, стале управління ресурсами стає все більш актуальним.

Питання політики розвитку міст актуалізувалися і з розпочатою реформою територіальної і організації влади в Україні. Змінюється роль основних суб'єктів політики розвитку, відбувається перерозподіл відповідальності держави, і регіонів та громад за економічний і розвиток на місцях. Забезпечення позитивного і тренду місцевого розвитку стає і дедалі більш технологічним і складним. Дії органів місцевої влади і, які прагнуть поліпшити і добробут своїх і громад, повинні бути, стратегічними, планованими та інноваційними.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичні основи управління ресурсами для сталого розвитку територіальних громад досліджують і фахівці ЄБРР та Світового і банку, Агентства США і з міжнародного розвитку та Європейського Союзу, і а також національних та місцевих органів і влади Міністерства фінансів, обласних і державних адміністрацій, представники органів місцевого і самоврядування. У працях: Бистрякова І., Веклич О., Євсюкова Т, Обиход Г., Саблука П., Ступеня Н., Удовиченка В., Хвесика М., Шкуратова О., висвітлюється питання і побудови моделі ефективного ресурсозабезпечення і галузей народного господарства та раціонального природокористування і з урахуванням природно-ресурсної і обмеженості на тлі загострення і екологічних та соціальних суперечностей. Разом із тим, і слід зазначити, що проблеми і формування і використання ресурсів сільських територій і в умовах децентралізації в наукових працях досліджені недостатньо, і подальшого вивчення потребує і комплексна оцінка ресурсного потенціалу сільських і територій в умовах і децентралізації.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування шляхів, механізмів і

практик управління публічними ресурсами територіальних громад.

Для досягнення і цієї мети було і поставлено такі *завдання*:

- обґрунтувати і сутність категорій ресурси, ресурсний потенціал, економічний потенціал місцевої громади;
- визначити роль місцевого бізнесу в розвитку економічного потенціалу;
- встановити джерела фінансових ресурсів для місцевого розвитку;
- проаналізувати структуру місцевої економіки, встановити «точки» її росту;
- оцінити ресурсний потенціал сільських територіальних громад Коростишівського району;
- обґрунтувати необхідність застосування стратегічного планування до розвитку громади.

Об'єкт дослідження - є управлінські та нормативно-правові відносини, які виникають при формуванні і використанні ресурсів місцевих громад.

Предмет дослідження - управління ресурсами територій з метою стимулювання місцевого економічного і розвитку.

Методи і дослідження. Методологічну основу і роботи становлять загальнонаукові і спеціальні методи наукових і досліджень. У роботі, і зокрема, використано: історичний та логічний і методи – для дослідження становлення й еволюції управління і ресурсами, виявлення і проблем та підходів до і їх розв'язання; абстрактно-логічний – у процесі і теоретичного узагальнення й формулювання і висновків; економіко-статистичний, порівняння – під і час аналізу структури місцевої економіки; методи аналізу й синтезу – у процесі дослідження процесів формування місцевих фінансових ресурсів; порівняльного аналізу – під час узагальнення досвіду використання бюджету розвитку для розвитку місцевої економіки.

Практичне значення отриманих результатів. Висновки і дослідження можуть бути і використані для підготовки і фахових семінарів та конференцій, а також служити і ґрунтом для подальших і наукових розробок зазначеної і проблематики.

Інформаційно-аналітичною та методичною і базою дослідження і стали нормативно-правові акти, і праці зарубіжних і вітчизняних учених, Інтернет ресурси, і статистична інформація, дані і Міністерства розвитку громад і територій України й інших органів публічної влади.

Перелік публікацій автора. Основні результати дослідження оприлюднені в трьох публікаціях тез науково-практичних конференціях Поліського національного університету.

Елементи наукової новизни. Основні і результати роботи, що містять наукову новизну, і полягають у і наступному:

- розкрито сутність теоретико-еволюційних засад стійкого розвитку територіальних громад;
- виявлено основні проблеми та загрози для стійкого розвитку територіальних громад;
- запропоновано основні заходи щодо подальшого реформування управління ресурсами для стійкого розвитку територіальних громад з і можливістю застосування і зарубіжного досвіду в Україні.

Практичне і значення одержаних і результатів. За і результатами проведеного дослідження і нами було розроблено сукупність і заходів і дій, спрямованих на і практичне вирішення і проблем політики управління ресурсами, які можуть бути застосовані у діяльності територіальних громад, а також у діяльності і органів законодавчої та виконавчої і влади під час обґрунтування і напрямків стійкого і розвитку територіальних громад.

Структура і обсяг і дослідження. Кваліфікаційна робота і складається зі вступу, трьох і розділів, висновків, списку і використаних джерел. Повний обсяг і роботи складає 49 сторінок, список і використаних джерел і налічує 21 найменування.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

1.1. **Поняття та сутність управління ресурсами територіальних громад**

Сучасна модель місцевого економічного розвитку базується на понятті «конкурентоспроможність території». Такий підхід обумовлений різними темпами розвитку локальних економік і відмінностями в концентрації капіталів в певних територіях. Мобільність капіталу сприяє потокам капіталу від одних і територій, міст, країн до інших, які найбільш сприятливі і готові до інвестицій. У теперішньому і періоді розвитку світової і економіки це стосується всіх країн і з ринковою економікою. Але, зрозуміло, і в кожній країні є різне і сприйняття та впровадження цих і процесів, що і визначає рівень розвитку і їх економіки.

Успішність реалізації і політики місцевого розвитку і суттєво залежить від рівня наявних і повноважень місцевих органів і влади, а також системи балансу і розподілу і повноважень між державним, і регіональним (обласним) та місцевим (органами місцевого і самоврядування) і рівнями влади. Висока якість життя громад сприяє, зокрема, деконцентрація, тобто володіння владою на місці значним і обсягом повноважень та відповідних ресурсів і для їх і реалізації.

Аналіз основних моделей місцевого самоврядування в країнах ЄС (англосаксонської, континентальної, іберійської, змішаної) та їх особливостей і характеристик показує, що питома вага різних форм місцевого самоврядування значною мірою визначається існуючими формами тощо. Визначається факторами . природа країни, історичні традиції тієї чи іншої країни тощо. Основним критерієм, який їх розрізняє, є принцип взаємовідносин між місцевими інституціями та центральними органами влади. Водночас сьогодні

відбувається поступове зближення конкретних моделей, у тому числі під впливом таких документів, як Європейська хартія місцевого самоврядування.

Останні десятиліття 20 ст. Суттєві зміни в територіальній організації органів державної влади в країнах ЄС призвели до перерозподілу повноважень і відповідальності між рівнями влади. Основними причинами децентралізації є, з одного боку, еволюція функцій держави відносно рівня місцевого управління, а з іншого – зміни економічної ситуації та швидкий розвиток технічного прогресу.

У країнах Центральної та Східної Європи децентралізація та встановлення місцевого самоврядування, як мінімальні передумови формування місцевих демократичних режимів, також вважаються необхідними елементами постсоціалістичної трансформації. Реформування територіальної організації публічної влади в країнах ЄС ґрунтується на двох основних концепціях: «функціональній» та «органічній». Суть першого полягає в тому, що оскільки територіальні громади не можуть повною мірою гарантувати виконання функцій місцевого самоврядування, необхідно створити систему місцевого співробітництва у формі публічно-правової установи та надати їй управлінські функції. Представники другої групи вважали способом вирішення місцевих проблем консолідацію існуючих адміністративно-територіальних одиниць із збереженням традиційних демократичних інститутів (прямі вибори, норми представництва тощо). В основі процесу децентралізації в ЄС-15 лежать принципи, які визначають функціонування всієї системи державного управління: розбудова громадянського суспільства, ефективність функціонування органів влади, прозорість, відкритість і підзвітність, гнучкість і субсидіарність.

У процесі реформування організації місцевої публічної влади вирішувалися спільні завдання, зокрема: прагнення до більш органічного та оптимального об'єднання місцевого самоврядування з автономією, незалежністю та публічним управлінням, удосконалення діяльності органів місцевого самоврядування. створення можливостей для національних органів

місцевого самоврядування, забезпечення реалізації та захисту національних інтересів, підвищення ефективності, результативності та підзвітності управлінських структур, децентралізація та централізація влади.

1.2. Принципи та підходи до управління ресурсами для стійкого розвитку територіальних громад

В Україні здійснення місцевого та регіонального самоврядування базується на правових, матеріальних, фінансових, соціальних та інших умовах. Проте вітчизняна система місцевого самоврядування має пережитки радянської системи, що гальмує демократичний розвиток суспільства та країни. Така ситуація потребує вирішення низки проблем, які заважають місцевій владі ефективно виконувати свої функції та перешкоджають здійсненню адміністративних реформ, особливо реформи організації територіальних повноважень з посиланням на європейську практику [1].

Розвиток бізнесу в містах в останні роки характеризується позитивною динамікою. Значну роль в розвитку підприємницької місцевої економіки мають дії держави. Умовно співпрацю місцевих органів самоврядування з малим бізнесом можна поділити на 3 групи.

Перша група - нормативно-правове забезпечення діяльності малого підприємництва органом місцевого самоврядування.

Друга група - фінансова підтримка і забезпечення розвитку малого підприємництва.

Третя група - просвітницька діяльність серед територіальної громади міста щодо малого підприємництва [2, 372-373].

Місцевим органам влади для стимулювання розвитку місцевої економіки доцільно інформувати бізнес про дії Уряду. Так заходами поліпшення бізнес-клімату є зміни в оподаткуванні. Згідно із Законом України і»Про внесення змін і до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України і

щодо вдосконалення і законодавства на період дії воєнного і стану» від 24.03.2022 № 2142-IX, держава і для підтримки бізнесу і на початку повномасштабного вторгнення і створила податкову пільгу та запропонувала і замість сплати ПДВ і перейти на т. зв. спрощену систему і зі сплатою 2 % податків і від виторгу. У 2022 р. пільгою скористалося і понад 150 тис. і бізнесів.

Згідно з даними платформи відкритих даних Opendatabot [3], більшість підприємств все ще переходять на загальну систему ПДВ, сплачують більше податків і займають передові позиції в економіці. За даними ДПС, у червні 2022 року до закриття реєстру в Україні було понад 250 тис. платників ПДВ: 21,3 тис. ФОП і 229,5 тис. компаній. За останній рік все більше компаній адаптувалися до нових реалій і відновили сплату податків, хоч і за спрощеною системою. Станом на початок 2023 року 3359 суб'єктів господарювання (2952 ТОВ та 407 ФОП) повернулися на загальну систему оподаткування та сплачували ПДВ.

Основні тренди, які сприятимуть зміцненню підприємницької стійкості в умовах війни у 2023 році:

Фінансова підтримка підприємства. За програмою «Розпочни власну справу»[4] у першій хвилі цього року на розгляд подано 900 заявок, з яких 136 переможців отримають до 250 тис. грн від держави. Фінансова підтримка у вигляді невеликих грантів для відкриття або розвитку вашого бізнесу.

Очікується, що реалізація обраних комерційних проектів дозволить створити понад 300 нових робочих місць. Переможців розподілили за регіонами: 17 осіб з Львівської області, 13 осіб з Рівненської області, 11 осіб з Київської області та 14 осіб з міста Києва. Серед них майже однакова частка жінок (53 %) і чоловіків (53 %) (47 %). Підприємницькі проекти мають бути реалізовані за такими напрямками: оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів – 51; тимчасове розміщення та організація харчування – 20; переробна промисловість – 14; професійна, наукова і технічна діяльність – 10.

Міністерство аграрної політики та продовольства України [5] в рамках грантової програми «еРобота» на розвиток садівництва та теплиць підписало 89 наказів на загальну суму 432,8 млн грн, з них 78 – на розвиток садівництва. і теплиці На розвиток тепличного господарства надано субсидії на розвиток садівництва на загальну суму 355 9 млн. грн., 11 – на будівництво теплиць на загальну суму 76,9 млн. грн. Завдяки і отриманим грантам в Україні і з'явиться ще 1195,14 га загальної площі і садів і теплиць, зокрема і садів – 1176,21 га, теплиць – 18,93 га. Планують і створити 733 постійних і та 10 073 сезонних нових і робочих місця. Програма передбачає співфінансування: від 30 % власних і коштів забезпечує і її учасник, а 70 % – держава.

31 березня 2023 року Кабінет Міністрів України оголосив про розширення грантової програми «еРобота» для ветеранського бізнесу за окремими напрямками:

1. Грант 250 тис. грн - ветерани отримають грант на власний бізнес за умови створення бізнесом хоча б одного робочого місця;

2. Дотація 500 тис. грн – цю дотацію отримають члени сімей учасників бойових дій при створенні не менше двох робочих місць на нових підприємствах. Співфінансування – 70 (державне)/30 (власні кошти);

3. Учасники бойових дій, які стали підприємцями та зареєстровані як фізичні особи-підприємці не менше трьох років, отримають дотацію в розмірі 1 мільйона гривень. Головна умова – створення чотирьох робочих місць, з яких не менше двох – для ветеранів або осіб з інвалідністю війни. Співфінансування – 70 (державне)/30 (власні кошти).

У межах і Державної програми «Доступні кредити 5–7–9 %» станом на 27 березня 2023 р. і загалом з моменту і старту програми суб'єкти підприємництва і отримали від банків-партнерів і програми 58 821 кредит і на загальну суму 185,58 млрд грн (у т. ч. 38 768 – від державних банків на загальну і суму 78,65 млрд грн). З початку і повномасштабного вторгнення РФ в Україну[6] у межах і держпрограми укладено 23 999 кредитних договорів і на загальну суму 95,96 млрд грн. З них 870 млн грн – на інвестиційні і цілі;

7,33 млрд грн – як і антикризові кредити; 4,37 млрд грн – як рефінансування і попередньо отриманих і кредитів, 26,54 млрд грн – кредити і для сільськогосподарських товаровиробників та ще 56,76 млрд грн – на антивоєнні цілі.

Станом на березень 2023 року уряд [7] оптимізував національні програми «Доступні кредити 5-7-9 %» та «Доступне фінансування, лізинг 5-7-9 %» з метою скорочення державних видатків, у тому числі скасування компенсаційних Процентна ставка за кредитом та компенсація лізингової плати становить 0 % річних. Крім того, з метою запобігання та подолання наслідків пандемії COVID-19 скасовано пільгове фінансування та рефінансування кредитів. Тобто нинішня найнижча ставка податку на бізнес становить 5 %, а найвища ставка податку – 9 %. Це дасть змогу оптимізувати бюджетні видатки на фінансування програм та забезпечити продовження фінансування

Після оновлення доступні кредити за схемою «Доступні кредити» 5-7-9 %:

- Для інвестиційних цілей - ставка компенсації для великих і середніх підприємств становить 9 % річних, яка може бути знижена до 7 % у разі створення нових робочих місць;

- на інвестиційні цілі – компенсаційну і ставку для мікро- та малих підприємств і на рівні 7 % з можливістю і зменшення до 5 % для інвестиційних і кредитів;

- на поповнення і обігового капіталу для і всіх підприємств – компенсаційну і ставку 9 %.

У межах програми і «Доступний фінансовий лізинг 5–7–9 %»:

- компенсаційну і винагороду для середніх та великих підприємств 11 % з можливістю і зменшення до 9 % за умови і створення нових і робочих місць;

- компенсаційну винагороду і для мікро- та малих підприємств 9 % з можливістю і зменшення до 7 % за умови і створення нових і робочих місць.

Прийняті зміни і також передбачають продовження надання державної фінансової підтримки бізнесу, і зокрема сільськогосподарським товаровиробникам, які і отримали кредити на посівну і кампанію у 2022 р. Вони зможуть і пролонгувати кредити за умови і погашення до 25 % отриманого і кредиту й отримати і державні гарантії, щоб і забезпечити часткове виконання і боргових зобов'язань і за такими кредитами [8].

1.3. Нормативно-інституційне забезпечення політики управління ресурсами територіальних громад

Для України надзвичайно важливим є перехід до сталого розвитку сільських і територіальних громад та і формування їхнього природно-ресурсного і потенціалу: займаючи і більшу частину України, сільські території і перебувають у складному і становищі [17]. Українське село переживає системну кризу, спостерігається нормативна та інституційна роз'єднаність в управлінні селом, у багатьох національних та регіональних програмах соціального розвитку. Інвестори в рамках різноманітних заходів державної підтримки практично не вкладають коштів у комплексний розвиток села, формування його природно-ресурсного потенціалу, заходи раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища. Ключовими нормативно-правовими актами, і що регулюють перехід і сільських територій на курс сталого і розвитку є: Резолюція Генеральної Асамблеї і ООН та Глобальні ЦСР до 2030 року, Укази Президента України і «Про Стратегію сталого і розвитку «Україна - 2020» і та «Про Цілі сталого розвитку України на і період до 2030 року», Розпорядження Кабінету і Міністрів України і «Питання збору даних для моніторингу і реалізації ЦСР», і а також і Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна». Систему і нормативно-інституційного забезпечення і формування природно-ресурсного потенціалу сталого розвитку територіальних громад і ми розглядаємо і як об'єкт

програмно-цільового та інноваційного і управління, що містить сукупність елементів процесу управління, структурно та функціонально інтегрованих у цілісну модель (рис.1.1).

Рис. 1.1. Складові та імперативи управління ресурсами для стійкого розвитку територіальних громад

Джерело: згруповано автором.

При цьому обов'язковою частиною запропонованої системи є підсистеми:

1) Фінансове моделювання, як комплекс методів та засобів інвестиційного і керівництва фінансовими, і технічними та іншими ресурсами і території, що має і на меті забезпечення і економічної безпеки.

2) Розроблення та здійснення і інноваційних проєктів. Система підготовки і та прийняття рішень, направлених на формування, підтримання та розвиток інноваційно-технологічного потенціалу територіальних громад загалом та сільських, приміром, з урахуванням кожного господарства.

3) Стратегічне управління як неперервний процес обґрунтування та вибору довгострокових цілей сталого розвитку територіальних громад та розроблення визначених планів і програм, що забезпечують досягнення цих цілей. Стратегічне управління на даний час є найпоширенішим інструментом,

який застосовують органи державної влади та місцевого самоврядування у процесі переходу до сталого розвитку.

4) Управління інвестиційними проектами як комплекс методів та принципів управління інвестиційним процесом з метою підвищення інвестиційної привабливості місцевих громад. Зі зменшенням державної підтримки територіальні громади змушені все більше і уваги приділяти можливості і залучення інвесторів і на свої і території із метою формування природно-ресурсного потенціалу. Тому управління інвестиціями відіграє все більшу роль у спроможності місцевих громад вирішувати питання місцевого значення.

5) Оптимізація і виробничої діяльності – це і формування системи результативного правління та підтримки виробничого процесу, спрямованого на застосування сьогочасних інноваційних технологій та підвищення конкурентоспроможності.

6) Нормативно-правове регулювання і як процес і створення правової бази, що і забезпечує розвиток і усіх сфер життя.

7) Формування організаційної структури та зміцнення адміністративного ресурсу. Здійснення будь-якої програми розвитку територіальних громад, іу тому і числі щодо її сталого і розвитку та формування і природно-ресурсного потенціалу, і потребує чіткого розподілу функцій та і повноважень.

8) Науково-технічне і вдосконалення та збільшення наукових знань. В першу чергу, це перспектива використання новітніх розробок іу сфері природокористування та охорони навколишнього середовища, підготовки кваліфікованих працівників, а також застосування знань як інструменту формування потрібних бачень і суспільстві. Теж потрібно створити інформаційні банки екорозвитку, які будуть відображати всю інформацію про розвиток територій на курсі до їх сталого розвитку.

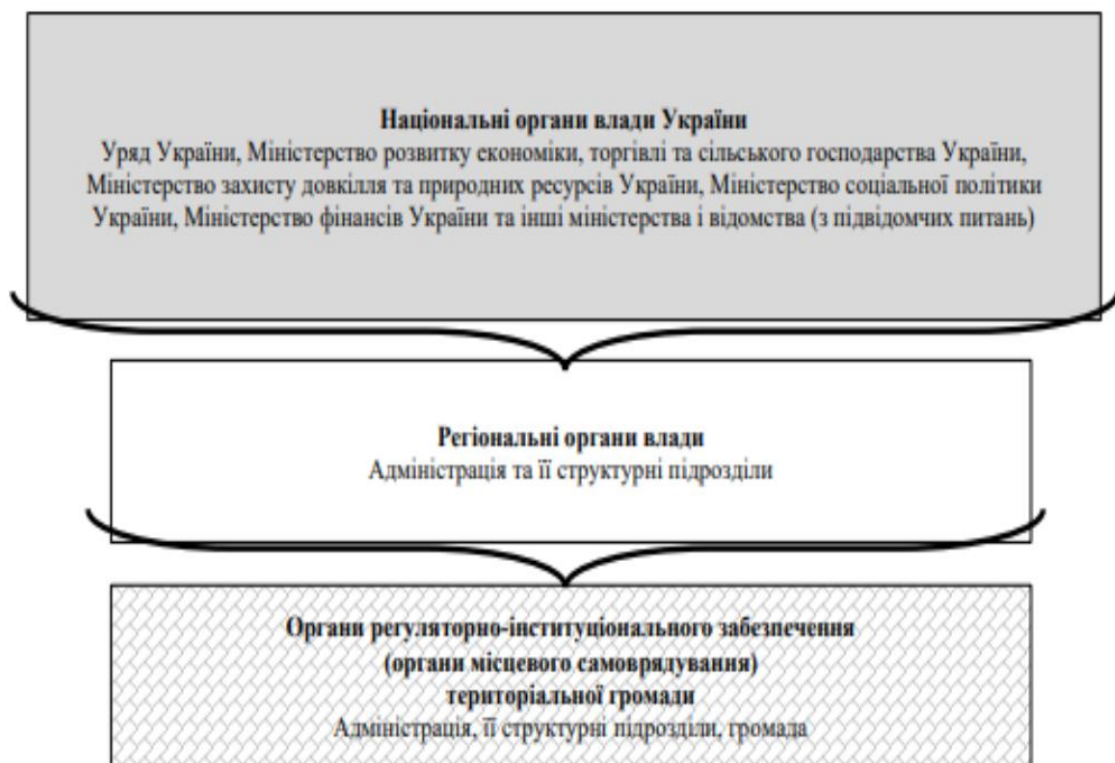
Нормативно - інституційне забезпечення сталого розвитку територіальних громад та формування їх природно-ресурсного потенціалу сьгодні визначає три рівні:

- національний,
- регіональний,
- рівень територіальної громади.

Використання нормативно-інституційного забезпечення в новій архітектурі формування ресурсного потенціалу стійкого розвитку територіальних громад є основним інструментом і розробки та реалізації комплексу і заходів, спрямованих і на досягнення і стійкого розвитку конкретної і місцевості.

Структура регуляторно-інституціонального забезпечення стійкого розвитку територіальних громад представлена на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Схема нормативно-інституційного забезпечення управління ресурсами для забезпечення стійкого розвитку територіальних громад

Джерело: згруповано автором

Розглядаючи концепцію нормативного забезпечення сталого розвитку територіальних громад, слід чітко розуміти, і що об'єднана територіальна громада – це єдина і система і з дуже тісними взаємозв'язками. Тут не можна

говорити про забезпечення розвитку окремих і сфер життя. Нормативно-правове і забезпечення сталого розвитку територіальних громад має охоплювати всі сфери життєдіяльності, включаючи екзогенні та ендогенні орієнтовні відносини. Отже, під ресурсним забезпеченням сталого розвитку територіальної громади варто розуміти динамічне зростання, поєднання інноваційного стратегічного підходу з адаптаційними можливостями і території до змін у результаті зовнішніх і внутрішніх факторів. Згідно з цим визначенням, і пріоритетними повинні і бути наступні цілі і сталого розвитку [8]:

- формування та підтримання екологічно сприятливого середовища проживання для всіх верств населення шляхом збереження та відновлення екосистем;

- побудова раціональної економіки природокористування, яка базується на підвищенні якості життя населення; побудова якісної нормативно-правової та інституційної системи екологічного менеджменту;

- охорона здоров'я, екологічно чистого середовища проживання тощо.

Отже, сталий розвиток спрямований на досягнення високого рівня якості життя в усіх сферах. Тепер необхідно констатувати незбалансованість індикативної архітектури нормативного забезпечення розвитку територіальних громад. В великій кількості робіт вітчизняних та зарубіжних вчених подібні порядки пропонуються [7], та будь-яка з них має свої та недоліки. Це пов'язано зі складністю, неоднозначністю та відсутністю єдиного розуміння проблем сталого розвитку територіальних громад. Звісно, багато міжнародних організацій намагаються створити єдину архітектуру нормативного забезпечення сталого розвитку місцевих громад, але брак наскрізної інформації, обмеження на отримання тих і чи інших даних, необхідність великих і фінансових витрат заважають і цьому процесу. Сталий розвиток перебуває і на стику економічних, і соціальних та екологічних параметрів і моніторингу. Один із і найповніших індикаторів сталого розвитку і розроблено Комісією ООН зі сталого і розвитку. Показники стану характеризують ситуацію «тут і зараз»,

тобто в конкретний період часу. Показники реакції характеризують відношення «дія-реакція». Це ефективність прийнятих планів і програм, реалізованих заходів, вкладених коштів. Схожою є класифікація показників, і яка базується на вирішенні і завдань, на і які вони і спрямовані [3]:

- показники стану;
- показники динаміки;
- показники рівноваги;
- цільові показники;
- фінансові показники;
- показники результату.

Окреслені системи індикаторів підходять для великих систем (національних, світових). Вони занадто і громіздкі та дорогі для і місцевого рівня (рівень територіальної громади).

РОЗДІЛ 2.

СУЧАСНИЙ СТАН УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ ДЛЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

2.1. Практика управління ресурсами для стійкого розвитку територіальних громад (на прикладі Коростишівського району Житомирської області).

В сфері управління публічними ресурсами територіальних громад пріоритетним завданням є забезпечення місцевого розвитку. Тобто власні ресурси громади доцільно і розглядати як і активи, і що здатні створювати додану і вартість. До продуктивних ресурсів і слід відносити і природні, капітальні, і фінансові, і трудові, і підприємницькі, тощо.

З метою розвитку підприємництва і місцевої економіки органами публічного управління впроваджено [9]: механізми відшкодування відсоткових і ставок за банківськими і кредитами на реалізацію бізнес-проектів суб'єктів і малого і середнього підприємництва; базу даних і щодо вільних виробничих і площ, і обладнання та іншого майна і державної, комунальної та приватної власності, і що пропонується для продажу або передачі в оренду і господарюючим суб'єктам області; і практику інформаційно-консультаційних семінарів і з актуальних питань у і сфері підприємництва, і застосування діючого законодавства і з праці, пенсійного та податкового і законодавства, тощо із залученням і фахівців.

Система і внутрішнього публічного і адміністрування розвитку підприємницької і діяльності (громадські організації, і асоціації та об'єднання підприємців, і страхові компанії, і аудиторські фірми, інформаційно-консультаційні установи, і інвестиційні та інноваційні фонди і компанії, і бізнес-центри, тощо) доповнюється зовнішніми на створення місцевої і правової та інституційної інфраструктури і для розвитку підприємництва та підтримки і малого і середнього бізнесу.

Отже, громада, з економічної точки зору, це осередок суспільства де виникають відносини з приводу виробництва, формування доходів, їх розподілу і перерозподілу. Самоорганізація дозволяє реалізовувати потенціал принципів економічної свободи і ефективно використовувати обмежені ресурси. Інституційне середовище територіальної організації залежить від здатності публічних органів активізувати виробництво товарів і послуг суб'єктами підприємницької діяльності місцевої економіки. Децентралізація позитивно впливає на розвиток місцевого підприємництва. Запровадження сучасних моделей управління (за участю технічної допомоги міжнародних донорів), системна робота публічних служб і адміністрацій з ресурсного та інформаційного забезпечення формують необхідну інфраструктуру.

Коростишівський район знаходиться у південно-східній частині Житомирської області, межує і на півночі з Радомишльським районом, на заході – і з Черняхівським та Житомирським, і на сході – з Брусилівським. Територія району займає площу 973,9 км² або 3,3 % території Житомирської області.

Адміністративно-територіальний і устрій: 1 міська та 22 сільських ради і (64 населені пункти). На даний час, за умов проведення децентралізації, 2 сільські ради (6 населених пунктів) приєдналися і до Глибочицької ОТГ (Житомирський район); місто та і ще 9 сільських рад (29 населених пунктів) об'єдналися у Коростишівську міську раду; 2 сільські ради (Шахворостівська та Харитонівська – 13 населених пунктів) об'єдналися у Харитонівську ОТГ. Ще 9 сільських рад об'єдналися у Старосілецьку ОТГ (16 населених пунктів). Таким чином, в Коростишівському районі, за даними [<https://decentralization.gov.ua/rayons/789>] у 2020 році площа об'єднаних громад, 902.154 кв.км, чисельність населення громад: 37340, к-ть рад, що об'єдналися: 21, кількість об'єднаних громад: 3.

Коростишівський район багатий своєю природою, землею, надрами та водними ресурсами. На території і району знаходиться 22 родовища корисних і копалин (пісок – 4 родовища; і габро лабрадорит – 5 родовищ; граніт мігматит –

1 родовище; і води питні і технічні – 1 родовище; і габро гранодіорит – 1 родовище; і габро анортозит – 1 родовище; і габро – 9 родовищ) [10-14].

Пріоритетними галузами в районі є: і добувна, і виробництво іншої неметалевої і мінеральної продукції, і лісова й деревообробна, паперово-целюозна. На території району зареєстровано 2783 суб'єктів малого і середнього підприємництва, із них 644 юридичних осіб та 2139 фізичних осіб-підприємців. Агропромисловий і комплекс району представляють і 24 сільськогосподарські підприємства, і 55 фермерських господарств та 8953 особисті і селянські господарства.

Коростишівський район відомий в Україні наявністю своїх унікальних природних родовищ. Запаси декоративно-облицювального каменю (лабрадориту, граніту, габро), і будівельного піску, і керамічної глини та ряду і інших видів мінеральної і будівельної сировини користуються попитом у нашій країні та за кордоном. Саме тому значна частка надходжень до бюджету належить підприємствам добувної та каменеобробної галузі. Також на території району працюють два потужних підприємства лісової галузі та паперова фабрика.

Із позитивною динамікою на території району працює 21 підприємство основного кола району (ТОВ «Ганіт-Інвест», ТОВ «Коростишівська паперова фабрика», ПАТ «Гранітний кар'єр», ПАТ «Коростишівський кар'єр», ТОВ «Новгородецький кар'єр», СП «Іскор», ТОВ «Коніс», МПП «Комета», ПП «Білгран», ПП «Білант», ВКФ у формі ТОВ «Санрайз», ПрАТ фірма «Антик» ЛТД, ТОВ «Лабрадорит», ПО УВТО КП «Кіровгеологія», ТОВ «Моноліт», ПП «Бестстоун», ДП «Коростишівське лісове господарство», ПАТ «Коростишівгаз», ТОВ «Поліссягаз», МКП «Водоканал», КП «Коростишівський комунальник»).

Підприємствами основного кола упродовж 2017-2019 рр. нарощують обсяги реалізованої продукції. Збільшення виробництва супроводжується зростанням середньої заробітної плати. Зростання продуктивності виробництва пов'язане з впровадженням новацій на підприємствах, зокрема часткової автоматизації технологічних процесів. Упродовж 2017-2019 рр., збільшення обсягів реалізації за основними видами промислової діяльності спостерігається: у добувній

промисловості – на 26,4 %, виробництві іншої неметалевої мінеральної продукції (каменеобробка) – 98,1 %, виготовленні виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічній діяльності – 309,2 %, постачанні газу – 30,2 %. Проте спостерігається спад у наданні послуг в діяльності «водопостачання, каналізація, поводження з відходами». Зростають обсяги освоєння капітальних інвестицій за рахунок усіх джерел фінансування, що є результатом закупівлі нових виробничих ліній для підприємств каменеобробної галузі з Китаю та Італії. Варто відмітити, що на території району провадять діяльність 15 підприємств з іноземними інвестиціями. Найбільші обсяги інвестицій внесені нерезидентами з Німеччини (34,2 %), Азербайджану (23,9 %), Великої Британії (18,3 %) та Кіпру (9,2 %).

Природний потенціал сприяє розвитку сільського господарства території. У всіх категоріях господарств в обробітку знаходиться 30,99 тис.га сільськогосподарських угідь. Сільськогосподарські підприємства займаються виробництвом продукції на площі 2547 га сільськогосподарських угідь. Галузь тваринництва зосереджена на виробництві м'яса й молока. Одним з кращих підприємств, яке займається тваринництвом, є СТОВ «Племзавод Коростишівський». Кращими молочно тваринними фермами є ПП «Нива», ТОВ «Торчинське» та СТОВ «Вікторія Полісся». Галузь птахівництва зосереджена у ТОВ «Агроконтакт». Проте, коливання валового виробництва, як в галузі рослинництва (на 45,3 %), так і галузі тваринництва (на 46,8 %), спричинено: недостатністю площ для випасу ВРХ; сповільненням інвестиційної діяльності в тваринництві; зношеністю парку машин сільськогосподарських підприємств та відсутність коштів на його відновлення.

Значний вклад в розвиток економіки території вносять заклади медицини, освіти, культури, проте є потреба у будівництві нових дошкільних і навчальних закладів та відкриття і додаткових груп у вже існуючих закладах для дошкільнят.

Приватизація комунального майна може стати додатковим джерелом для місцевого економічного розвитку. Приватизація комунального майна здійснюється органами і місцевого самоврядування і відповідно до положень

Закону України і «Про приватизацію і державного і комунального майна» № 2269-VIII від 18.01.2018р [15].

Суб'єктами приватизації є місцеві ради, органи приватизації територіальних громад, покупці. Приватизація і комунального майна здійснюється шляхом: 1) Продажу і об'єктів і комунальної власності на аукціоні; 2) Викупу і об'єктів приватизації комунальної власності переданих в оренду. Місцева влада керується Закон України і «Про приватизацію державного і комунального і майна» від 18.01.2018, встановлює суттєво спрощений підхід приватизації. Об'єкти комунальної власності міста продаватимуться виключно на електронних аукціонах, з використанням моделі проведення аукціонів продажу в системі ProZorro. Стартовою ціною і буде чиста і вартість активів і (вартість активів і мінус зобов'язання). Аукціон відбуватиметься у три етапи з підвищенням ставок.

Отже, за видами економічної діяльності громади Коростишівського району характеризується багатопрофільною економікою. В структурі промислового виробництва переважають галузі: добувної, деревообробки, хімічної, машинобудівної, сільського господарства, які і є основним експортерами виробленої продукції.

Добувна галузь є найбільш ефективною та швидкозростаючою. Тому комплекс підприємств даної галузі став локомотивом економічного зростання місцевої економіки. Їх частка в структурі промисловості міста складає: в чисельності працюючих – 33 %, в надходженням до міського бюджету – 40 %, в обсягах виробництва – 30 %.

2.2. Оцінка стану політики управління фінансовими ресурсами для стійкого розвитку територіальних громад

У червні 2020 року було офіційно завершено перший етап реформи децентралізації та згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України

затверджено новий адміністративно-територіальний устрій на базовому рівні, на основі якого складають 1469 територіальних громад. Другий етап децентралізації в Україні – 2020-2021 роки, під час якого було переглянуто виборче законодавство та проведено місцеві вибори, що заклало основу для якісного прогресу системи освіти, охорони здоров'я, культури, медицини та інших. Арт та інші сподіваються, що зміни до Конституції України щодо децентралізації остаточно плавному завершенню реформи. Протест війни, започаткований Російською Федерацією проти суверенної держави Україна 24 лютого 2022 року, створив безпрецедентну загрозу європейської демократії та внесла корективи в життя в країні. Єдність українських регіонів на основі територіальної громади стала міцною основою опори російської окупації. З перших днів війни органи місцевого самоврядування вирішували багато питань, таких як територіальна оборона, надання волонтерської допомоги збройним силам, підтримка внутрішньо переміщених осіб, місцевого господарства, жителів громади та багато інших питань. За даними Мінреінтеграції, станом на початку 2023 року в зонах бойових дій або були тимчасово окуповані 326 українських громад. Окремі територіальні громади Київської, Чернігівської та Сумської областей були звільнені під час першого етапу війни, а деякі громади Миколаївської, Херсонської та Харківської областей були звільнені восени 2022 року. Центральний регіон України став основою соціально-економічної стабільності країни та притулком для мільйонів внутрішньо переміщених осіб. Саме на них покладено відповідальність за підтримку економіки країни та життєздатності людей.

Однією з причин опори територіальних громад зовнішнім екологічним викликом є реформа децентралізації, яка базується на давніх європейських традиціях, проголошених у Європейській хартії місцевого самоврядування (Страсбург, 1985 р.) та Хартії європейських міст (1992 р.) . Системна військова та гуманітарна допомога з боку європейських та міжнародних партнерів, фінансових інституцій та донорських організацій сприяє забезпеченню базових потреб мешканців територіальних громад та їх здатність справлятися з

безпрецедентними викликами. мають на потужну підтримку з боку Європейського Союзу, США, Канади, Австралії та інших країн, українські територіальні громади відзначили величезних людських, матеріальних, фінансових та економічних втрат через агресію Росії. Майже в кожному населеному пункті було зруйновано житлову, енергетичну, соціальну та фінансову інфраструктуру. Перший рік війни був випробувальним для Home Rule, але воно змогло довести свою фінансову стабільність. Свідченням цьому і може стати і зростання частки місцевих бюджетів у і доходах зведеного і бюджету України з 22,6 % у 2020 р. до 24,4 % у 2022 р. Окрім того, і бюджети територіальних громад і демонструвати стійку і тенденцію до зростання і доходів (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Динаміка і доходів бюджетів і різних рівнів, млрд. грн.

Джерело: побудовано автором на основі [14].

За 2020-2021 роки дохідна частина бюджету територіальної громади зросла в 4,5 рази, збільшилася дохідна база обласного бюджету. Водночас зменшилися доходи обласного бюджету, відповідно до Постанови Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію областей» ліквідовано 490 областей та утворено 136 нових областей. Початок бойових дій став випробуванням на міцність органів місцевого самоврядування. У 2022 році громади, які не взяли участі в активних бойових діях або вийшли з-під впливу російських загарбників, зуміли забезпечити надходження фінансових ресурсів до місцевих бюджетів та отримали 285,1 мільярда гривень доходів. У структурі доходів

місцевих бюджетів у 2022 році переважають податкові надходження – 70,9 %, офіційні трансфертні платежі – 24,7 % та неподаткові надходження – 3,9 %. У складі податкових надходжень основним є податок на доходи фізичних осіб. У 2022 році надходження податку на доходи фізичних осіб становлять приблизно 68 % загальних коштів місцевого бюджету. Однією із причин зростання і надходжень від ПДФО стали і зміни у Бюджетному кодексі, і відповідно до яких з 01.01.2022 р. і до місцевих бюджетів зараховується 64 % цього і податку проти 60 % і як це було у попередні і періоди.

За даними Міністерства фінансів і України фактично до загального фонду місцевих і бюджетів за і перший рік війни надійшло і понад 398,1 млрд грн. Попри і воєнне становище і тимчасову окупацію рф частини українських і територій, місцевим органам і самоврядування вдалося у 2022 р. на 13,1 % порівняно і з 2021 р. збільшити надходження і до загального фонду місцевих і бюджетів (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Структура доходів загального фонду місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів), млрд грн

Показник	Рік			Відхилення 2022 р. до 2021 р.		Питома вага у 2022 р., %
	2020	2021	2022			
				Сума	Темп приросту	
Податок на доходи фізичних осіб	177,8	212,2	272,2	60	128,3	68,4
Єдиний податок	37,9	46,2	47,2	1,0	102,1	11,8
Плата за землю	31,5	35,3	29,6	-5,7	83,8	7,4
Податок на майно	5,8	7,8	7,4	-0,7	91,0	1,8
Акцизний податок	-	17,8	13,1	-4,8	73,3	3,3
Плата за адміністративні послуги	-	3,6	3,3	-0,3,	92,4	0,8
Податок на прибуток	-	15,8	12,2	-3,5	77,5	3,2
Інші	37,1	13,2	13,4	0,2	101,5	3,3
Всього	290	351,9	398,1	46,2	113,1	100

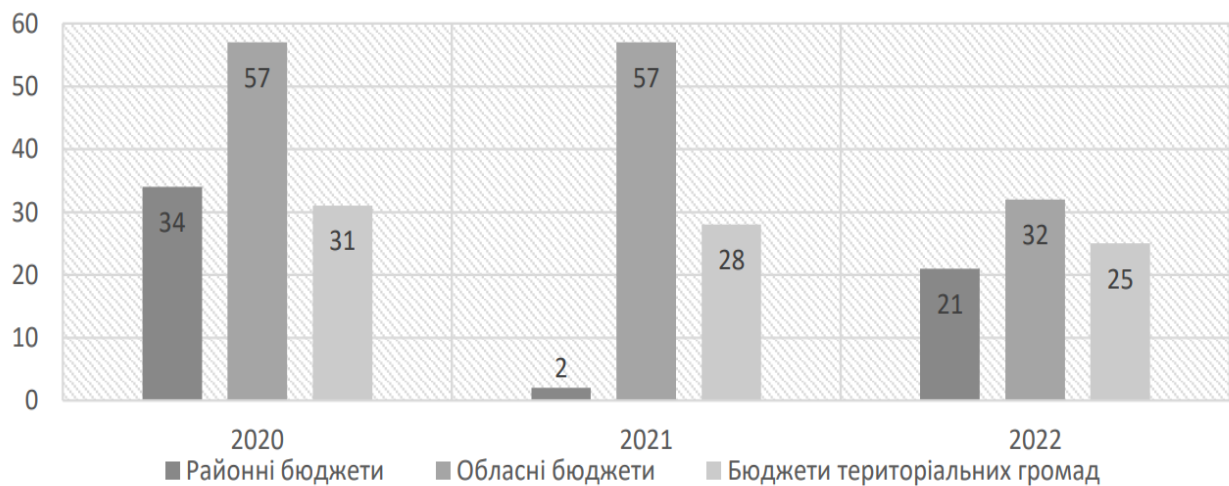
Джерело: складено на основі [149].

У 2022 році доходи місцевих бюджетів від єдиного податку збільшилися порівняно з роком 2021 року на 1 млрд грн, або на 2,1 %. Завдяки оперативним діям уряду було забезпечено позитивну динаміку надходження цієї інформації. З початком військових дій уряд запровадив реформи податкового законодавства країни. Крім того, суб'єкти господарювання мають право переходити на спрощений режим оподаткування, сплачуючи 2 % від обороту замість 18 % податку на прибуток і ПДВ. Варто зазначити, що надходження плати за користування землею до місцевих бюджетів у 2022 році впали на 16,2 % порівняно з попереднім періодом. У разі внесення змін до податкового законодавства припиняється плата за землю та орендна плата на тимчасово окупованій території або землі, де ведуться бойові дії. Схожа ситуація і з податками на нерухоме майно, де в 2022 році сума збільшила 700 млн грн, зменшившись на 9,0 % відповідно до скла з попереднім періодом. В умовах і воєнного стану справляння і цього податку призупинено на територіях і ведення воєнних дій, і а також на тимчасово і окупованих територіях.

Місцеві бюджети не підтримують витрати від акцій, після квітня по вересень 2022 року акцій, а самі податки на паливо мають нульову ставку. Запровадження такої податкової реформи є обов'язковим заходом, спрямованим на підтримку суб'єктів господарювання та населення у зв'язку з різким зростанням цін на паливно-мастильні матеріали після серії ракетних ударів по українській енергетичній інфраструктурі з боку Російської Федерації. Найменшу питому вагу в структурі доходів місцевих бюджетів у 2022 році займає адміністративний збір та інші надходження – 0,8 %. З початком бойових дій місцева влада була змушена призупинити надання адміністративних послуг, які лише частково відновили в громадах, де бойових дій не було та де вони не були тимчасово окуповані. Така ситуація призвела до зменшення надходжень місцевих бюджетів за надання таких послуг у 2022 році порівняно з 2021 роком на 7,6 %.

Результати оцінки дохідної бази місцевих бюджетів регіонів свідчать, що рівень їх виконання напряму залежить від ступеня бойових дій. Найгірша

ситуація з надходженнями до місцевих бюджетів у Донецькій, Луганській, Запорізькій, Херсонській та Харківській областях. Ця територія є найбільш постраждалими від збройної агресії Російської Федерації. Водночас деякі області на заході та півночі України показали позитивну динаміку у 2022 році зі збільшенням бюджетних надходжень. Місцеві бюджети в цих державах наповнюються за рахунок переміщення бізнесу з окупованих територій і внутрішнього переміщення працівників. населення. на те, що територіальні громади продемонстрували фіскальну стабільність і переважний стан з них вдається зараховувати доходи до місцевих бюджетів, їхня залежність від трансфертів з державного бюджету залишається високою (рис. 2.2).

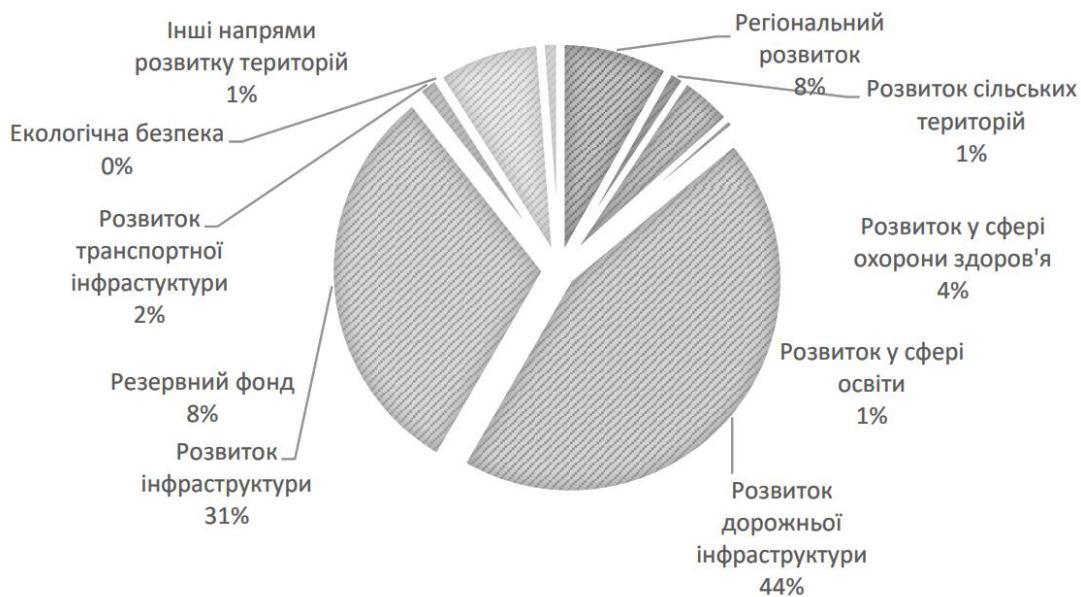

Рис. 2.2. Частка трансфертів з державного бюджету в бюджетах різних рівнів, %

Джерело: побудовано автором на основі [14].

Найбільша частина трансфертів другого етапу передачі все ще надходить до обласних бюджетів. Однак, якщо в 2020-2021 роках їх склад перераховувався з державного бюджету на 57 %, то в 2022 році – лише 32 %. Варто зазначити, що місцеві бюджети переважно забезпечують трансфертні функції, а після їх формування кошти перерозподіляються за призначенням. Протягом 2020-2021 років дотаційними були 57 % районних бюджетів, а у 2022 році лише 32 %.

У період 2020-2022 років бюджети територіальних громад демонструють стабільну тенденцію, зменшення залежності від трансфертів з державного бюджету. Так, якщо у 2020 році 31 % його бюджету сформувався за рахунок трансфертів, то до 2022 року залежність від держпідтримки впаде до 25 %. на воєнний стан та труднощі, пов'язані з військовими діями на території країни, уряд виділив до 2022 року понад 150 мільярдів гривень на реалізацію програм, які сприяють динамічному та збалансованому розвитку території (рис. 2.3).

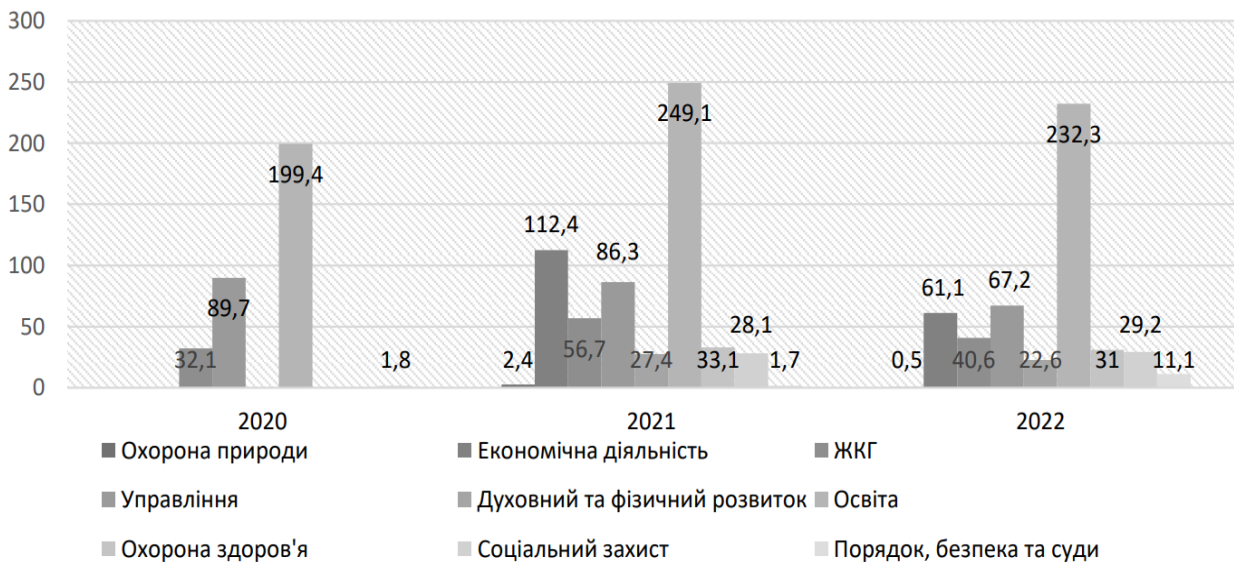

Рис. 2.3. Напрями державної фінансової підтримки розвитку територіальних громад у 2022 р., %

Джерело: побудовано автором на основі [19].

Видно, що основним напрямком фінансової підтримки громади зберігається будівництво інфраструктури. таким чином, із виділених урядом 150 мільярдів гривень 44 % спрямовано на розвиток дорожньої інфраструктури, 31 % – на інші інфраструктурні проекти. У 2022 році фінансування розвитку медицини, охорони здоров'я та освіти залучено разом із низьким набором у структури державної підтримки. Фінансування мінімальне для підтримки регіональних заходів екологічної безпеки. З початком бойових дій відбулися певні зміни у виконанні видаткової частини місцевого бюджету. У 2022 році з 2021 роком витрати на забезпечення регіональної безпеки та безпеки зросли

більше як у п'ять разів, зросли витрати на утримання судових органів. Кошти на захист громадянського суспільства та соціальне забезпечення збільшено на 1,1 мільярда гривень. Певне зниження і витрат відбулося і в галузях освіти й охорони і здоров'я, на 79 % зменшено і фінансування природоохоронних заходів, і суттєво знизилися і витрати на утримання органів і місцевого самоврядування базового і рівня (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Виконання видаткової частини місцевих бюджетів у 2020 - 2022 рр., млрд грн

Джерело: побудовано автором на основі [19].

Якщо проводити аналіз за загальними видатками та спеціальними видатками місцевих бюджетів, то капітальні видатки спецфондів у 2022 році зменшаться, а загальні видатки зростуть. Кошти з цього спеціального фонду, який перед війною використовувався в основному для модернізації та розвитку місцевої інфраструктури, тепер використовуються для задоволення більших потреб внутрішньо переміщених осіб і тих, хто втратив будинок. Призначенням субвенції з державного бюджету є посилення територіальної оборони громад, що є основним джерелом зростання витрат загального фонду місцевих бюджетів. На другому етапі динаміка витрат загального та спеціального фондів для підтримки місцевого бюджету є різною (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Динаміка видатків загального та спеціального фондів за видами бюджетів, млрд грн

Джерело: побудовано автором на основі [14].

Якщо у видатках обласного бюджету буде збережена тенденція зростання у 2021 році та зменшення у 2022 році, то за досліджуваний період видатки обласного бюджету зменшено зі 112,1 млрд грн до 900 млн грн. На і протывагу їм і бюджетам територіальних і громад вдалося у 2021 р. і проти 2020 р. збільшити і видатки у понад три рази. З початком і війни обсяг видатків і з бюджетів територіальних громад і зменшився на 9,9 %.

Попри виклики, з якими зіткнулися органи місцевого самоврядування, пов'язані зі збройною агресією Російської Федерації, переважний обов'язок громади забезпечити функціонування критичної інфраструктури, надати притулок та допомогу внутрішньо переміщеним особам, сплатити соціальні витрати, підтримати життя свого народу. засоби до забезпечення. Ключову роль у цій країні створила військова адміністрація, утворена під час воєнного стану, а за програму військової адміністрації – голови територіальних громад. Вони мають право на розроблення та виконання місцевого бюджету, функціонування соціальної сфери, житлово-комунального господарства, відомості про інші повноваження, спрямовані на задоволення потреб жителів територіальних громад. Протилежна ситуація складається в окупованих громадах і громадах, на територіях яких тривають бойові дії. Переважна кількість населення, яке проживає в цих громадах (за близькими оцінками експертів, понад 60 %), стали вимушеними іммігрантами. Місцеві і органи самоврядування в громадах, і які

опинилися в окупації, і фактично втратили свої повноваження, а в громадах і де ведуться бойові дії ці функції і виконують військові і адміністрації. Міграція населення та вимушена релокація і бізнесу фактично позбавила і бюджети цих громад джерел формування і дохідної бази. Найбільш і вразливими статтями виявилися і надходження від ПДФО, і акцизного та земельного податків.

У громадах ворожих територій гостро постало питання фінансування освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства. Адже люди похилого віку та інші вразливі верстви населення з обмеженими фізичними можливостями часто відмовляються залишати свої домівки і тому потребують соціальних послуг від місцевої влади. Щоб покрити дефіцит бюджету, місцева влада скорочує витрати майже на всі проекти та звертається за прямою фінансовою підтримкою з державного бюджету. Проте, на користь центральних органів влади, органи місцевого самоврядування мають значно менший доступ до кредитних коштів, а залучення міжнародних грантових проектів для сільських та осілих громад залишається практично неможливим. Активну підтримку населенню, яке залишилося в районах бойових дій, надають волонтери, міжнародні та національні гуманітарні організації.

Така ситуація у довгостроковій і перспективі і може мати негативні наслідки, і адже дбати про добробут і населення громад має і місцеве самоврядування. Втрата і кадрового потенціалу, і руйнація житлового фонду, і 114 інфраструктурних і виробничих об'єктів – це ті проблеми, і з якими і сьогодні у тій чи іншій мірі і м стикаються практично і всі територіальні громади. Брак фінансових ресурсів і не дозволить їх вирішити швидко, а отже і питання повернення громадян на місця їх постійного і проживання залишатиметься і відкритим. Тому відновлення й розвиток і фінансового потенціалу і територіальних громад є і ключовим завданням на найближчу і перспективу.

Як внаслідок, територіальні громади стикаються з безпрецедентними військовими, гуманітарними, фінансовими та іншими викликами в умовах бойових дій. Війна загострила міграційний процес, негативно вплинула на

бізнес, порушила матеріально-технічне сполучення. Така ситуація призвела до недоплати податку на доходи фізичних осіб, акціонерного та земельного податку, доходів від надання адміністративних послуг та інших надходжень до місцевих бюджетів та призвела до необхідності оцінки фінансових можливостей громад у нових військово-політичних та соціально-політичних умовах. економічні реалії. Встановлено, що місцева влада відреагувала на це скорочення бюджетних видатків, інфраструктурні та інші проекти були згорнуті або повністю згорнуті, а державне управління, освіта, охорона здоров'я, соціальні та побутові витрати скоротилися. Служити людям. Аргументовано, що відновлення фінансового потенціалу територіальних громад має бути одним із ключових завдань їх воєнного розвитку.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ ДЛЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

3.1. Врахування ресурсного потенціалу в стратегічному плануванні розвитку територіальних громад

Стійкий розвиток міст і громад, як ціль сталого розвитку, це необхідність вирішення складних проблем у сферах і будівництва житла, створення та розширення і зручних транспортних сполучень, інфраструктури і водопостачання і водовідведення, і постачання тепла та електроенергії, і формування середовища і культурного розвитку й оздоровлення. [16, с.88]

Індикаторами стійкого розвитку міст і громад можна вважати показники визначені «Методикою вимірювання регіонального людського розвитку». Дана методика і розроблена фахівцями і Інституту демографії та соціальних і досліджень імені М.В. Птухи і Національної академії наук України і за участю фахівців Державної служби і статистики України [17, с.16]. Комфортність і проживання у регіоні характеризується і забезпеченістю населення і житлом (враховуючи рівень його обладнання), розвитком і соціальної інфраструктури та станом навколишнього і природного середовища [17, с.13]. Стан навколишнього середовища і соціальна інфраструктури виступають як суспільні блага. Забезпеченість житлом, комфортність умов проживання є індивідуальним благом. Комфортність проживання є одним з головних стимуляторів людського розвитку.

Результати соціологічних досліджень демонструють суттєвий вплив житлової проблематики [18, с.548] на демографічні показники: показник наявності належних житлових умов є третім за важливістю чинником для прийняття рішення щодо народження дитини (близько 55 % опитаних) та другим при визначенні бажаної кількості дітей у сім'ї. При прийнятті рішення

про створення сім'ї відсутність власного житла для 20 % респондентів стає негативним чинником. Проблеми, пов'язані з житлом є однією з рушійних сил міграції в Україні. Згідно з даними опитування, проведеного у 2019 р. Всеукраїнською асоціацією з міжнародного працевлаштування, серед основних причин, що спонукають людей і працювати за кордоном є і неможливість в Україні і заробити кошти і для на і придбання житла, а 29 % населення країни використовують для вирішення своїх житлових проблем кошти членів їх родин, які працюють та живуть за кордоном.

Відсутність відчутних реформ у житлово-комунальній сфері підживлює процеси формування соціальної напруги. Унаслідок попереднього досвіду безоплатного отримання житла в радянські часи та його безоплатної приватизації, у суспільстві закріплені стереотипні патерналістські настрої щодо обов'язків держави у сфері житлової та тарифної політики. Зміна соціально-економічних умов призвела до диспропорції між очікуваннями громадян та можливостями держави, що породжує високий рівень недовіри до взаємовідносин держави й населення в цій сфері. Це стає додатковим підґрунтям для соціальної напруженості, продукуючи, з одного боку, атмосферу невдоволення громадян державою, а з іншого, – психологічний дискомфорт та невпевненість у майбутньому.[18, с.548]

З початку великої війни роль муніципалітетів і громад у житловій політиці посилювалася, саме місцеві і органи влади були і відповідальні за те, і щоби гарантувати людям і дах на головою. Оскільки потребу і в житлі потрібно було і задовольняти швидко, і виникли різноманітні форми тимчасових і поселень — від модульних містечок і до тимчасових притулків у будівлях шкіл, і садочків чи залізничних вокзалів. Через те, і що такі прихистки виникали і спонтанно, управління ними і було і залишається дещо хаотичним. Наприклад, деякими і з них опікуються місцеві і управління освіти, інші можуть і бути підпорядковані обласним і адміністраціям. Такі установи і не мають ані спроможностей, і ані повноважень для того, щоб управляти і житлом. Тимчасові поселення і часто не є частиною і офіційних житлових фондів і

соціального або тимчасового і призначення. Відповідно, і права мешканців і можуть бути незахищені, й вони і ризикують залишитися без даху і над головою у разі, і якщо приміщення - наприклад, і гуртожиток — буде знову потрібне закладу, і якому воно належить.

У 2022 році місцева влада використовує різноманітні механізми реагування на житлову кризу, але місцевим жителям необхідно переходити від короткострокових рішень до розробки довгострокових стратегій житлової політики. Міжнародні організації почали активно підтримувати місцеву владу в процесах її реконструкції та будівництва житла. Одним із наймасштабніших проєктів є будівництво нового житла для переселенців та осіб, які втратили житло, у Житомирі, Львові, Чернівцях, Дубно, Ковелі та Макарові. Діяльність фінансується Європейською Комісією, яка також планує укладати угоди на будівництво з іншими містами. Збудоване за цими проєктами житло має залишатися у державній власності не менше 10 років. Такий підхід несе в собі ризики довгострокової перспективи, оскільки це означає, що в майбутньому житло може стати приватною власністю. Приватизація і житла послабить і спроможності місцевих і органів влади і впливати на житлову і політику й ефективно і задовольняти нагальні житлові і потреби.

Багаторічні проблеми управління житлом тільки посиляться. Кількість будинків у державній власності поступово збільшується: будинки можна відремонтувати, а будинки – побудувати чи придбати за жертвовані кошти. На місцевому рівні бракує компетентних інституцій, які б взяли на себе відповідальність за довгострокове управління житлом. Якими б не були майбутні стратегії розвитку житлової політики, місцеві органи влади будуть учасниками реалізації цих рішень. В Україні немає муніципальних житлових компаній, подібних до тих, що є в інших країнах, які управляють державним житлом. Можливо розробити стійку модель, яка дозволить виникнути таким інституціям в Україні. Це не тільки управляє існуючим житлом, але й залучає інвестиції для розширення муніципального житлового фонду [19].

3.2. Шляхи покращення управління ресурсами для стійкого розвитку територіальних громад

Вирішення проблеми оцінки ресурсної сприятливості територіальної громади Союзу та визначення її ресурсного потенціалу є актуальним для сучасних реалій і зумовлено забезпеченням ефективного соціально-економічного розвитку території, забезпечення виробництва конкурентоспроможної високоякісної продукції, модернізації та технологічна трансформація підприємств різних галузей. Ефективне, розумне та повне використання внутрішнього ресурсного потенціалу є важливим показником якості управління регіональним розвитком. Це пояснюється тим, що соціально-економічний розвиток об'єднаної територіальної громади значною мірою залежить від масштабів та ефективності використання її ресурсного потенціалу. Наявність ресурсів у різних суб'єктах України, їх неспівмірність і різноманітність комплексують дослідження взаємозв'язку забезпечення ресурсами об'єднаної територіальної громади та результатів її економічного розвитку. На наш погляд, і важливо не тільки визначити наявність і певних ресурсів, і їх специфічні характеристики, і якість, а й місце і роль громади в загальній системі національного господарства. Сучасний етап і розвитку національної економіки і характеризується зміщенням акцентів і у бік вирішення і проблем соціально-економічного розвитку і територій на основі ефективного і раціонального використання їх ресурсного і потенціалу, і що тягне за собою і необхідність вдосконалення і оптимізації і регіональної політики, і підвищення якості та обґрунтованості прийнятих і регіональними органами влади і управлінських рішень, їх відповідності постійно і мінливих зовнішніх умов.

Нині в економічній літературі дослідження ресурсного потенціалу територіальних громад можна поділити на три напрямки. До першого напрямку належать вчені, які розглядають ресурсний потенціал як національне багатство. Ця оцінка широко базується на факторах фізичного капіталу, природного

капіталу та людського капіталу. Друга концепція складається в тому, щоб врахувати «активну» та потребу частину ресурсного потенціалу багатства, яка має інвестиційний характер і оцінюється за допомогою показників інвестицій та повернення інвестицій, тобто застосування методів доходу, витрат і порівняння для інтерпретації потенціалу як елемента бізнесу. Третій підхід до визначення ресурсного потенціалу об'єднує сприятливі точки зору, що ресурсний потенціал - це та частина економічного потенціалу, яка призначена для задоволення потреб суспільства. При цьому підході переважно враховуються соціальні, екологічні та інші соціальні дослідження використання ресурсного потенціалу.

Вважаємо, і що ресурсний потенціал і територіальної громади необхідно розглядати в конкретних і умовах (історичних, соціальних, економічних, правових), і оскільки він може бути по-різному реалізований в залежності і від зовнішніх умов і фактор. Ресурсний потенціал і кожної території має свої і особливості за складом, і структурою, і галузевою спрямованістю. Це робить і актуальним і доцільним дослідження ресурсного потенціалу і в територіальному аспекті.

Ресурсний потенціал регіону і (громади) – це економічна категорія, і що представляє собою систему різних видів і ресурсів та їх потенціалів, розташованих на конкретній і території, і використовуваних для досягнення стратегічних цілей і розвитку регіону (громади), і підлягають кількісній оцінці і мають набір і якісних характеристик, і що визначають ефективність їх використання і потенційні і можливості розвитку.

Дамо більш детальну і характеристику видів ресурсного і потенціалу за напрямками і використання:

- 1) експлуатаційний потенціал – і використовується в і даний час частина можливостей і соціально-економічної системи;
- 2) інвестиційний і потенціал – частина соціально-економічної системи, яка може і повинна і бути задіяна для досягнення і визначених цілей, що

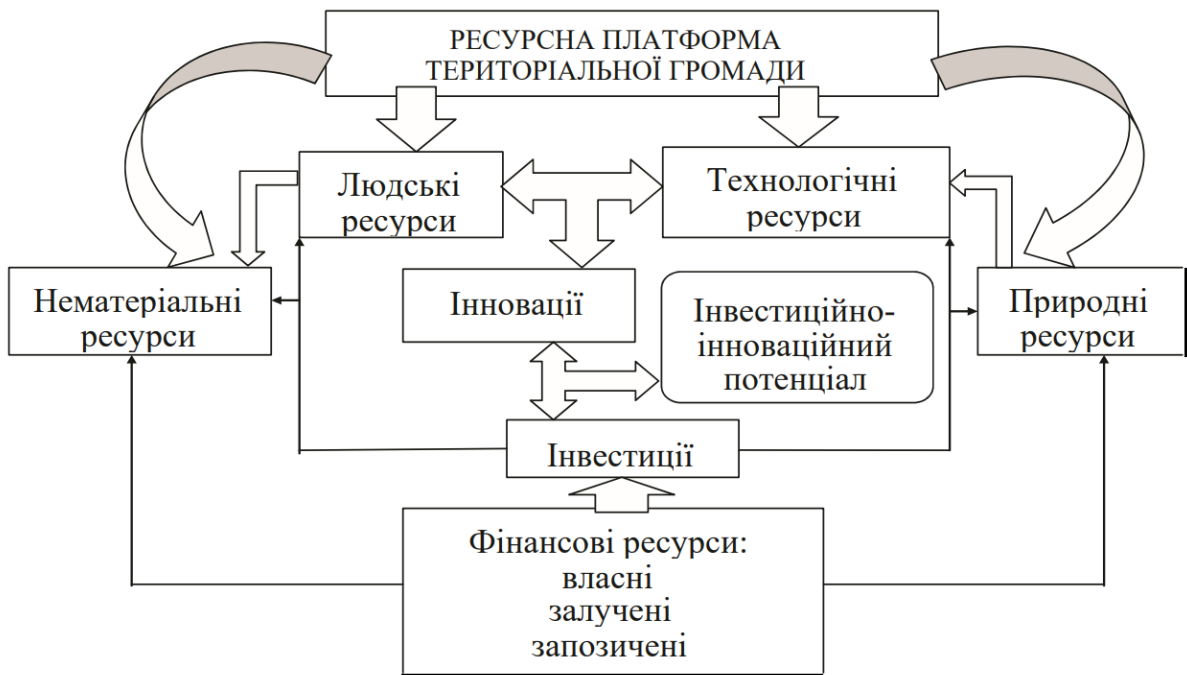
включає і всі можливі напрямки інвестицій і в умовах оптимальної діяльності економічної системи, і тобто при відсутності обмежень і на її діяльність;

3) резервний потенціал – невикористана і в даний час і в найближчому майбутньому частина і потенціалу соціально-економічної системи. Резерви у складі потенціалу і громади можна розуміти і як внутрішні можливості кращого і використання ресурсів, і що дозволяють збільшувати обсяг ВВП, підвищувати і якість вироблених товарів і послуг без залучення значних додаткових і коштів із зовнішніх та внутрішніх джерел. Можуть цілеспрямовано формуватися і стратегічні резерви, тобто сукупність запасів засобів виробництва і предметів споживання, і призначених для використання і в непередбачених обставинах.

Для встановлення взаємозв'язку між більшими видами ресурсів у межах території умов систематизувати їх у такому вигляді: природний (включаючи дозвілля), людський (включаючи інтелектуальний), матеріально-технологічний (включаючи інноваційні), фінансовий (включаючи інвестиційні), інформаційний (включаючи віртуальні), нематеріальні (включаючи здібності). Іншими словами, йдеться про певну ресурсну платформу територіальної громади як сукупність її основних складових – видів ресурсів, які взаємопов'язані в процесі забезпечення функціонування та розвитку території. Схематично у збільшеному вигляді (для наочності матеріальних та інформаційних ресурсів, спеціально агрегованих у технічні ресурси) зв'язки основних компонентів ресурсної платформи географічної спільноти зображено на рисунку 1. 3.1.

Слід відмітити, і що в територіальній громаді, і як правило, відсвічує лише наявні ресурси, і окремі з яких можуть бути вичерпними (багатства надр, і ґрунти, і дерева, рослинний і тваринний світи, і деякі види мінеральної і сировини тощо), і тому й методи впливу на їх використання мають і відрізнятися в залежності і від вичерпності / невичерпності ресурсів, і можливостей їх відновлюваності (повної або відносної).

Рис. 3.1. Схематичне зображення політики управління ресурсами для стійкого розвитку територіальної громади

Джерело: згруповано автором

На розвиток економіки і громади впливають природно-ресурсний потенціал, і матеріальнотехнічний, трудовий, і інформаційно-інноваційний, і фінансово-економічний (рис. 3.2).

Успіх функціонування та розвитку території багато в чому залежить від забезпечення, структури, темпів оновлення, ефективності використання, рівня розвитку та спеціалізації ресурсів. Можна вважати, що наявний ресурсний потенціал громади значною мірою покращує можливість, спрямованість та ефективність регіонального розвитку. На сьогодні немає єдиного комплексного підходу до оцінки потенціалу регіону. Багато дослідників рекомендують використовувати розроблену систему індикаторів для оцінки потенціалу за відношенням до її складових елементів. Метод аналізу ресурсного потенціалу в цьому регіоні все ще знаходиться на стадії формування, що про те, що дослідження цього питання є недостатніми та не має єдиного розуміння. Враховуючи все вищесказане, можна сказати, що дослідники мають досить

багатий інструментарій методів оцінки потенціалу регіону, кожен з яких має свої переваги та недоліки.

Рис. 3.2. Елементи ресурсного потенціалу територіальної громади

Джерело: згруповано автором

Широко використовуваний на даний момент метод оцінки потенціалу ресурсів показує лише один аспект аналізу потенціалу і не включає якісні характеристики. Ми згодні з тим, що оцінка потенціалу не повинна обмежуватися обліком ресурсів, а повинна включати можливі визначення ймовірних можливостей у регіонах. Поважаємо, що необхідно не лише визначати рівень використання потенціалу, а й підбирати еталонні значення за показниками кожного елемента потенціалу. Не менше, на нашу думку, є визначення резервів використання того чи іншого елемента потенціалу. До найбільш розширених методів оцінки ресурсного потенціалу відносяться:

експертний метод, метод кластерного аналізу, метод бальної оцінки, метод порівняльного аналізу та ранжирування, метод факторного аналізу, методи математичного та імітаційного моделювання тощо.

Дослідженнями доведено, що ресурсний потенціал громади союзної території як соціально-економічної категорії має свою складну ієрархічну структуру, яка базується на природних ресурсах, праці, матеріальних технологіях, інформаційних інноваціях та фінансах. Економічний потенціал, його формування та реалізація знаходяться під впливом внутрішнього та зовнішнього середовища та детермінант соціальних, економічних, правових і політичних умов. Перераховані чинники мають прямий та опосередкований вплив на функціонування громади, що, у свою чергу, створює потенціал її розвитку. Загалом, процес розвитку громади включає соціальний та економічний розвиток, який є засобом досягнення соціального та економічного розвитку. У сучасних умовах економіки знань, у яких все більшу роль відіграє людина, лише на рівні територіальних громад можна максимально збільшити потенціал для забезпечення розвитку.

ВИСНОВКИ

1. Ресурсний потенціал є основою регіонального розвитку. Вони виділяють економічний, житловий, природний, трудовий, соціальний, інформаційний, фінансово-ресурсний потенціал території. Ефективне використання ресурсного потенціалу залежить від управлінських рішень на національному та місцевому рівнях. Ефективне управління розвитком громади – це об'єднання регіонального державного управління та місцевої автономії. Громадські ресурси Коростишівського району слід розглядати як активи, здатні створювати додану вартість. До виробничих ресурсів слід віднести природні, капітальні, фінансові, трудові та підприємницькі. Наявні ресурси формують конкурентну перевагу громади. Район багатий на природні ресурси та корисні копалини. Земельних та інших ресурсів і наявних інфраструктурних можливостей достатньо для сприяння подальшому економічному розвитку.

2. Коростишівський район і займає вигідне географічне і положення та має природний потенціал, і що дозволяє розвивати місцеву економіку, і як аграрного і так і не аграрного спрямування. Район і відомий своїми корисними копалинами. Тому й пріоритетними і галузями промисловості є: добувна, виробництво іншої і неметалевої мінеральної і продукції, лісова і деревообробна, паперово-целюлозна. На і території Коростишівського і району зареєстровано 2783 суб'єкти і малого і середнього і підприємництва, із них 664 юридичних осіб та 2139 і фізичних осіб-підприємців. Агропромисловий комплекс і району представляють 24 сільськогосподарські і підприємства, і 55 фермерських господарств та і 8953 особисті і селянські господарства.

3. Адміністративно-територіальний устрій: 1 міська та 22 сільські ради (64 населених пункти). Населення близько 40 тис. У процесі децентралізації в районі створено 3 об'єднані громади, до Глибочицької ОТГ Житомирського району приєднано 2 пункти сільської ради (6 населених пунктів). Завдяки злагодженій співпраці та інноваційним підходам у сфері державного управління органи влади та місцевого самоврядування можуть вплинути на економічний та соціальний

розвиток регіону.

4. На Коростишівщині реалізуються основні плани забезпечення економічного і соціального розвитку області: «План економічного і соціального розвитку Коростишівського району на 2020 рік»; «Розвиток малого і середнього підприємництва в Коростишівському районі». на 2017-2020 роки «Комплексний план»; «План економічного залучення Коростишівського району на 2016-2020 роки» та ін. Застосування моделей доброго врядування в управлінських територіях стимулює розвиток інформаційних технологій, збереже людський потенціал, залучить громадськість до прийняття рішень, підвищить рівень комунікації.

5. Громади Коростишівського району і мають і значні перспективи розвитку, і а саме: зміцнення та розвиток малого і середнього підприємництва; розвиток туристично-рекреаційного і потенціалу; покращення інфраструктури, підвищення і якості життя мешканців та створення і безпечного для життя і здоров'я довкілля; і розвиток освітньої інфраструктури, інфраструктури і у сфері культури та охорони і здоров'я, і соціальної інфраструктури; і модернізація технічної (інженерної) інфраструктури; і розвиток громадських просторів та зелених зон; і підвищення соціальної активності і мешканців громади.

6. Основною метою Плану місцевого і економічного розвитку є створення такої і структури економіки, і яка б забезпечувала стале економічне і зростання, і створення робочих місць, і наповнення міського бюджету та покращення життя громади. Стратегічне планування і дозволяє органам місцевого самоврядування і визначати: і види діяльності які дозволяють даній території і отримувати високі обсяги і сукупних доходів; види діяльності і що найбільш активно розвиваються і мають і хороші перспективи зростання в подальшому; і види діяльності з виробництва та/або реалізації товарів і послуг на і які необхідно направити потік наявних в розпорядженні і обмежених ресурсів (матеріальних, і фінансових, людських) з тим, щоб в подальшому і отримати максимальні «вигоди» – «точки росту» території; і види діяльності (товари і послуги) і які є сенс зберегти для іміджу і або в силу і їх великої соціальної і значущості для території.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стратегія та принципи і здійснення реформ і територіальної організації публічної влади і в країнах ЄС : наук. розробка / уклад. : Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, І. Д. Шумляєва та ін.– К. : НАДУ, 2019. – 52 с
2. Управління сучасним містом: і підручник / за ред. В.М.Вакуленка, М.К.Орлатого. - К. : НАДУ, 2008. - 632 с.
3. Бізнеси і відмовились від податкової пільги та повернулись і до сплати ПДВ. Опендатабот. 02 берез. 2023. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/vat-in-war>
4. «Робота: 136 українців і отримають мікрогранти і від держави на власну справу / 06 берез. 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yerobota-136-ukrainsiv-otrymaiut-mikrohran...>
5. Мінагрополітики підписало 89 наказів на грантову допомогу аграріям / Міністерство аграрної політики та продовольства України / Міністерство аграрної політики та продовольства України. 06 берез. 2023. URL: <https://minagro.gov.ua/news/minagropolitiki-pidpisalo-89-nakaziv-na-gra...>
6. Мінфін: За час дії воєнного стану в межах Державної програми «Доступні кредити 5–7–9 %» видано 23 999 пільгових кредитів на суму близько 96 млрд грн / Міністерство фінансів України. 27 берез. 2023. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/minfin_zh_chas_dii_voienного_stanu_v_me z...
7. Мінфін: Уряд прийняв рішення для оптимізації Державних програм «Доступні кредити 5-7-9 %» та «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9 %» в умовах воєнного стану / Міністерство фінансів України. 14 берез. 2023. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_uriad_priiniav_rishennia_dlia_optimi z...
8. Держпрограма «Доступні кредити 5-7-9 %» відтепер також працює для підприємців із територій можливих бойових дій і деокупованих територій / Урядовий портал. 30 берез. 2023. URL: <http://surl.li/fxurc>

9. Про основи містобудування [Текст] : Закон України від 16.08.1992 р. № 2780-XII // Відомості Верховної Ради України – 1992 р. – № 52. – Ст. 683.
10. Моніторинг та оцінка результативності діяльності районних державних адміністрацій та виконкомів рад міст обласного значення Житомирської області за 2018 рік. URL: [http://economy-zt.gov.ua/files/1111/оц-нка_2018 %20 % 281 %29 .pdf](http://economy-zt.gov.ua/files/1111/оц-нка_2018%20%281%29.pdf)
11. Коростишівський район. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/ Коростишівський _район.](https://uk.wikipedia.org/wiki/Коростишівський_район)
12. Програма економічного і соціального розвитку Коростишівського району на 2019 рік. URL: <http://korostyshiv-rda.gov.ua/content/view/6159/148/>.
13. Статистичний бюлетень «Соціально-економічне становище Житомирської області». URL: <http://www.zt.ukrstat.gov.ua>.
14. Офіційний сайт [https://decentralization.gov.ua/ uploads/attachment/ document/.pdf](https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/.pdf)
15. Закон України «Про приватизацію державного і комунального майна» № 2269-VIII від 18.01.2018р
16. Національна доповідь. Цілі сталого розвитку. <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>
17. Методикою вимірювання регіонального людського розвитку. Державна служба статистики України [http://www.ukrstat.gov.ua/druk/ publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_rlr2017_pdf.pdf](http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_rlr2017_pdf.pdf)
18. Аналітична доповідь до щорічного послання президента України до верховної ради України «про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році. Київ. НІСД. 2018.С. 1316
19. Боброва А. Житлова політика першого року повномасштабної війни. [https://cedos.org.ua/researches/zhytlo-i-vijna-richnyj- oglyad/#programi_ proekti_ ta_ risenna _u_ sferi_ zitla](https://cedos.org.ua/researches/zhytlo-i-vijna-richnyj-oglyad/#programi_proekti_ta_risenna_u_sferi_zitla)
20. Місцевий економічний розвиток – шлях до процвітання громади : Посібник з основ теорії і практики МЕР / Джордж Едвард (Тед) Треллер, керівник авторського колективу / Перекл. з англ. – Федерація канадських

муніципалітетів / Проект «Місцевий економічний розвиток міст України», 2014. – 119 с.

21. Борщ Г. А., Вакуленко В. М., Гринчук Н. М., Дехтяренко Ю .Ф., Ігнатенко О. С., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф., Юзефович В. В. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг: навч. посіб. К. : 2017. 107 с.